

AKADEMİDE SORUN NE?

Ahmet ÖZCAN*

GİRİŞ

Akademide sorun ne?¹ Şeklinde sorulmuş bir soru akademide sorun olduğunu baştan kabul etmiştir. Akademinin sorunlarla uğraşması, çözüm yolları araması, entelektüel ve bilimsel düzeyde soru üretmesi ve sorulara cevaplar araması akademiden tabii olarak beklenilendir. Akademinin kendisinin sorun olması durumunda sorması, cevaplama, üretmesi, bunları paylaşması gibi esas işlevlerini yerine getirmesi beklenemez. Akademik özgürlük, bilimsellik, özerklik, evrensellik gibi Türkiye üniversitelerinde olup olmadığı meçhul olan şeyler, akademide ne olmadığını kanıtı ve sorunun kaynağı olabilir mi? Üniversite denildiğinde bu kelimelerin slogan halinde sıkça tekrar edilmesi bir rahatsızlık vermektedir. Bunları duyunca II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerdeki hürriyet isteyenler aklıma geliyor. Hürriyet geldi diyenlerin, hürriyet diye tempo tutanların atmosferinde "hürriyet ne?" sorusunun karşılığında verilebilecek cevabın ne olduğunu hürriyet için bağırانlar dahi doğrusunu bilmek konusunda acz içerisindeydiler. Hürriyet bazılarının gözünde Avrupalı güzel bir kadındı, gelmişti, gelmeliydi, gelecekti. Beklentilerle do-

* Yard. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Tarih Bölümü.

¹ Akademi-üniversite iki kavramı birbirinin yerine ve aynı anlamda kullanıyorum.

lu bir atmosferde, her yer güllük gülistanlık olacaktı. Olmadı, ama kötümser değilim. Sadece kelimelerin, kavramların sloganlaşması hoşuma gitmiyor.

Akademide özgürlük, bilimsellik, özerklik, evrensellik gibi değerlerin her birinden bir parça bulunduğu açıktır. Hatta üniversitesine göre bazılarından beklenen standartlara yakın bir parça daha fazla bulunabilir. Standartlar ne olmalı bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Akademi deyince ilkçağdan son çağa kadar birçok ismin akademiye dair söyledikleriyle açıklama yapacak durumda da değilim, çünkü bu yazının deneme niteliğinde olmasından dolayı kelimelerimi özgürce kullanıyorum. Dolayısıyla dipnot, sonnot gibi konularda akademik sayılmayan ve puantaj sisteminde herhangi bir katkısı olmayacak tarzda yazmış olmam bana bir özgürlük sağladı. Dünden bugüne konuşmaya, yazmaya fırsat verdikçe üniversite, içinden dışından birçok kişinin akademik eleştirilerine tutulmuştur. Bu yazıda her ne kadar kendi tecrübe ve kanaatlerimi yeri geldiğinde edebî üslup da kullanmış olsam da, kayda değer bazı yazılardan üslubunca yararlanmayı da ihmal etmedim.

İLK ÜNİVERSİTEMİZDEN SON ÜNİVERSİTEMİZE

İlk üniversitemiz meselesi tartışmalı bir konudur. Eski İstanbul medreselerini dikkate alarak geriye doğru yola çıkılırsa yüzyıllardır var olan bir birikimden filan söz edilir. Bu fikri kendi aramızda paylaşmak durumundayız. Dünya üniversitelerinin tarihini konu alan kitaplara ne yazık ki bizim üniversitelerimizi dâhil etmiyorlar. Bu anlamda tarih dışı bir kategori içindeyiz, biz bizyiz, kimseyi kandırmayalım. Dünyanın ilk beş yüz üniversitesi arasına ara sıra girip çıkma bahtiyarlığını taşıyan üniversitelerimizin sayısı iki veya üçü geçmiyor. Sacayağının bir tarafı yurtdışında olduğu için bunlar da yabancı üniversite kategorisine daha uygunlar. Gerçi İstanbul Üniversitesi'nin 1937-1938 açılış nutkunda Rektör Cemil Bilsel üniversitesinin iddiasının "Dünyanın sayılı ileri üniversitelerinden biri olmak" olduğunu söylüyor; "Havasını ilmin feragat ve fazilet isteyen temiz havası yapmak ve ananesini çok sebatlı çalışma olarak kurmaktır. Üniversite bu iddialarına dördüncü ders yılında biraz daha yaklaşmıştır" diyordu.² Bu nutuk atıldığında bir tek üniversite vardı. Şimdi iki yüze yakın üniversite var. Dünya üniversiteleri sıralamasında

---

² *Üniversite Konferansları 1937-1938*, İstanbul Üniversitesi Yayınları: 93, s.4.

ilk beş yüze girildi, ama Dünya üniversiteleri tarihine giremedik. Bunun tek sebebini Batı'nın Doğu'ya olan gizli muhabbetinde filan aramamalı. Bizim üniversite tarihimiz tarih olamayacak kadar yeni mi, yoksa okunur bir tarih yazamayacak kadar geri miyiz? Dünya ölçeğinde düşündüğümüz de kabullenmek durumunda kalacağımız bir tespit var: "Burası kelimenin tam anlamıyla entelektüel bir taşradır". Elbette bu kabul, hoşumuza gittiği için... Tespitin sahibi Hüsamettin Arslan. Bence dikkate ve bu ifadenin geçtiği metni okumaya dahi değer. Şöyle ki:

"Türkiye'de genelde entelektüel, özel olarak da akademik entelektüel, içinde yer aldığı kurumlarla birlikte, global ölçülerde bir hakikat rejiminin periferisinde ya da global bir entelektüel güç/iktidar hiyerarşisinin alt basamaklarındadır. Burası kelimenin tam anlamıyla bir entelektüel taşradır. Entelektüellerimizin ayırt edici özellikleri bu taşrada ikamet etmeleri ve taşralılıklarıdır. Eğer yaratıcı değillerse, bu onların yeteneklerinin eksikliğini değil, taşralılıklarının sonucudur. Çünkü yaratıcılık entelektüel merkezde yer almanın fonksiyonudur. Ekonomik terimlerle konuşmak gerekirse, Türkiye'de entelektüel global bir entelektüel düzenin proletaryasıdır. Son olarak, bilimi ve bilimsel bilgiyi güçle/iktidarla derin ve koparılamaz ilişkileri çerçevesinde anlamayı beceremezsek, ne entelektüel taşralılığımızdan ne de entelektüel proleterliğimizden kurtulma şansımız olabilir. Başka bir söyleyişle, bilimi bilimsel bilgi ve iktidar ilişkileri çerçevesinde anlamayı başaramazsak, bilimi icra etme ve bilimsel dünya hiyerarşisinde bir basamak daha yukarı çıkma şansımız olamayacak demektir."³

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Darülfünun adıyla kurulup, zaman içerisinde Üniversite adını alarak devam eden Batılı anlamdaki yüksek öğretim kurumlarının Türkiye macerası son yıllarda yeni bir mecraya doğru gitmektedir. Darülfünun da tartışmalı günler geçirmiştir, fakat üniversite adıyla meselenin Türkiye'nin siyasi ve entelektüel tartışmalarının arasına girmesi 1933 Darülfünun tasfiyesine hazırlık ve sonrasında olmuştur. Cumhuriyet devrinde aradan geçen 80 senelik zaman zarfında üniversitenin kamuoyu gündemine gelişi genellikle tasfiyeler, siyasî çatışmalar, boykotlar, yeni kurulan üniversiteler ve yeniden yapılanma arayışlarıyla olmuştur. Türkiye'de Üniversite Darülfünundan bu yana sürekli bir oluş halinde varlığını çoğalarak sürdürmektedir. Nicelik olarak yüksek göstergelere paralel bir nitelik göstergesi var mıdır? sorusunu şimdilik gereksiz buluyorum, çünkü niteliğin artışı için öğretim üyesine, öğrencisine, araştırmacısına gerekli atmosferi sağlayamamış

³ Hüsamettin Arslan, "Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar", *Doğu-Batı*, Sayı 7, 1999, s. 86.

üniversitelerden yüksek öğretim derslerinin verilmesi ve bir takım kulüp faaliyetlerinin yapılmasının ötesinde bu tür şeyler beklemek ne kadar hakkaniyetli olabilir. Üniversiteden beklenen ne idi, bunun karşılığında üniversite ne verdi? Bir de üniversite denildiğinde halk arasında ilk akla gelenler nelerdir? Muhtemelen üniversite denildiğinde “üniversite sınavı”, “birinci basamak, ikinci basamak”, “katsayı”, “ÖSYM, ÖYS”, “dershane, iyi bir üniversite, özel üniversite” vb. kelimeler ardı ardına zihinden geçmektedir. Akademi kavramının bıraktığı ilk intiba ise “polis akademisi”, “harp akademisi” gibi silahlı ve yüksek düzeyde güvenli, üniformalı okullar olmaktadır ki bu da iyiye işaret değildir. Bundan iki yüz yıl önce bile akademi tabiri bu kadar silahlı bir görünüm arz etmiyordu. Kethüda Said Efendi, Deli Petro’nun memleketinde yaptığı yenilikleri anlatırken akademiyi “akademya tabir olunur medreseler” olarak görmüştü.⁴

İlköğretim düzeyindeki öğrencilerinin büyük çoğunluğunun doktor, mühendis, avukat olmak istediği ve bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için ilkokul sıralarından itibaren okul dışında farklı bir kulvarda yarışmaya girdiği bir ülkedeyiz. Bu yarışma sürecinde okul bir mecburiyet, dersane ise geleceği hazırlayan esas kurum olarak kabul edilirken, üniversite ne olabilir? Burada standartlarımızın belirleyicisi olan Batı’dan farklı bir durum var; okul dışı bir kurum hatta okuldan daha önemli dersane sistemi. Pekâlâ, okula gitmeden üniversite kazanılabilir, ama dershaneye gitmeden veya özel dersler almadan üniversite kazanılabilir mi? (Bu kazanmak fiili de pek hoş değil, ama kullanıyoruz mecburen). Elbette şu haliyle üniversite ve bölümleri meslek memuriyetlerine hazırlık sağladığı ölçüde değer kazanmaktadır. Ahmet Turan Alkan bir yazısında her türlü matematik, fizik, biyoloji, kimya sorularını tereddütsüz çözebilen çocuklarımızın sayısının çokluğuna rağmen neden bu alanlarda bilimsel keşiflerimizin olmadığı sorusunu soruyordu. Bu sorunun anlamı ne olabilir? Bu sorunun anlamlı cevabı dersanelerde veya akademi de bulunabilir mi? Hadi cesurca soralım bu dersane ve mutlak sınav sistemi evrensellik bağlamında düşündüğümüzde evrenin neresinden getirilip bize has uygulamalar haline dönüşmüştür. Bize has uygulamalarsa evrensellik bunun neresindedir. “Üniversiteye giriş imtihanlarında uygulanan usuller de üniversiteliyi bilgi üretir özne olmaktan pe-

---

⁴ Ahmet Özcan, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 1999, s. 1.

şinen çıkartıyor” diyor Kadir Cangızbay. Ona göre çoktan seçmeli sınavlarda hazır cevaplardan birini seçme durumunda olan öğrenci bu haliyle kendisi bilgi üretemez bir varlıktır.

“Tek yapacağı, üretilmiş bilgileri ezberlemektir. Oysa ne bütün mümkün bilgilerin önceden üretilmesi, ne de üretilmiş bilgilerin tümünün ezberlenmesi mümkündür: İnsana öğretilmesi gereken, her bir yeni duruma ilişkin bilginin nasıl üretilceğidir; yani, başkaları tarafından üretilmiş bilgiler değil, bilgiyi üretmenin metodolojisidir. Bilginin kendisi tarafından üretilmesine değil de başkaları tarafından üretilmiş bilgiler arasında en doğru olanı nasıl seçeceğine odaklandırılmış insanın ise, hangi seyircinin/ziyaretçinin en güzel muzı kafesin ne tarafına fırlatacağını sezme/çıkarsama becerisi edinmiş, bu konuda meleke kazanmış bir hayvanat bahçesi maymunundan pek bir farkı olmayacaktır”.⁵

Üniversitenin kamuoyunun gündemine gelmesi demiştik, Darülfünun tasfiyesi, DTCF tasfiyesi, 147'likler ve 1402'likler gibi ifadelerle anlam bulmuştur. Bu tasfiyeler üniversiteye iktidarın ideolojik müdahalesinin ve iktidarla uyum sağlamadığında rahatlıkta tasfiye edilebileceğinin göstergesidir. Yıllarca süren öğrenci olayları ve bunlara eklemlenmiş öğretim üyeleri, boykotlar, silahlı çatışmalar, yakmalar, yıkmalar, polis müdahaleleri haber olarak üniversiteyi kamuoyunun gündemine getiren diğer önemli sebeplerdendir. Üniversite meselesi bugünlerde kamuoyuna başka bir şekilde yansıyor, daha çok yeni kurulan üniversitelerle. Siyasi bir kampanya olarak yürütülen her ile bir üniversite kurma projesi bir zamanlar her ilde kurulmuş askeri garnizonların ekonomik anlamdaki işlevinin bir benzerini yerine getirecek gibi görünüyor. Yeni kurulan üniversiteler, şehrin emanet alınmış resmi binalarına birdenbire çatılan tabelalarıyla, rektörleri, dekanları, idari mali işler ve birçok daire başkanları, ilgili şehrin o güne kadar görmediği yeni bürokratik statülerle birlikte binlerce öğrencinin göçünü kaldırmaya hazırlıksız yakalanmanın hareketliliğini yaşıyorlar. Böylece geçmişte askeri birliklerin görmüş olduğu askeri işlevin yanı sıra ekonomik işlevin benzerini görecek yeni üniversiteler. Uzun zamandır düşman işgali tehlikesi bulunmayan şehirlerde iç düşmanın ürkütücülüğüyle kurulmuş askeri garnizonlar, sağladıkları nüfus hareketliliğiyle şehrin ekonomik ve sosyal hayatına önemli katkıda bulunmuşlardı. Sanayileşmeyle buluşacak yeterince imkân bulamayan şehirlere garnizon hareketliliğinin sağladığı canlılık-

⁵ olcayakademia.blogspot.com/.../universite-uzerinekadir-cangzbay_2

tan sonra canlılığın tazelenmesi üniversitelerin açılmasıyla gelecekti. Üniversite açılmasıyla diğer memurlara nazaran fazla okumuş ve büyük diplomalar edinmiş saçlı, sakallı ve kravatsız memurlar şehri saracaklardı. Rektörler mali destek ve kadro bulduğu sürece esas bani olan YÖK'ü aratmayacak şekilde sayısal hesaplara düşkünlüklerini gösteren icraatlar yapıyordu. Artan fakülte, bölüm, öğretim elemanı, öğrenci sayısı üniversitenin kısa sürede ne kadar geliştiğinin göstergesi olacaktı. Yeni üniversite sadece taşrada açılmıyordu büyük şehirlerde de açılıyordu. Mesela Ankara'da açılan yeni bir üniversite taşradakilere nazaran daha geniş bir alandaki derme çatma binalarıyla hizmet veriyordu. Üstelik sadece bir fakültesi taşradaki birçok yeni üniversitenin öğretim elemanı sayısı kadar olabiliyordu. Ortada bina yok, öğrenci yok, kütüphane yoktu, sadece evrensel üniversite idealini gerçekleştirmek için istihdam edilmiş öğretim elemanları vardı. Demek ki derme çatmalık sadece taşrada olmuyordu, yeni açılmış olmanın ve programsızlığın cilvesiydi bunlar. Cemil Bilsel'e göre "Üniversite büyük binalarıyla, güzel ve zengin enstitüleriyle, âlim hocalarıyla övünülen bir süs değildi, fakat böyle binaları, böyle enstitüleri olmayan bir üniversite de üniversite değildi".⁶ Binlerce öğrenciyi yıllarca üniversiteye girmek için bekletmekense sunulan imkânlar daha çok gençleri beklemekten kurtararak psikolojik destek sağlayacaktı. Yeni açılan üniversiteler az gelişmiş şehirleri nüfus olarak hareketlendireceği gibi her ne kadar ekonomik bir tabir olmasa da öğrenci istihdamı düşünülerek milyonu aşkın öğrencinin üniversiteye girme yarışındaki şansını artıran unsurlardandı.

Son günlerde üniversite 3 ayda üç kere değiştirilen bir tasarıyla yeniden gündeme geldi. Yapılanma devam ediyor ve merkezi sistem her işi olduğu gibi bu işi de merkezden yapmayı yeğledi, ama sonradan üniversitelere görüş sormayı ihmal etmediler. Esasında öğretim üyesi veya üniversite toplumun hangi meselesiyle ilgili tartışma, çözüm, bilgi üretme gibi faaliyetleri doğru dürüst yapmıştı ki kendi meselesine sahip çıkabilsin. Bunun için Nurettin Topçu üniversite meselesinde çok kızgındı. "Millî bünyemizin derinlerine işleyen dertlerinden biri de üniversite meselesidir" diyor ve şöyle devam ediyordu:

"Otuz yedi sene evvel eski Darülfünun'u lağvederek büyük vaatlerle açılan üniversite, gömdüğü Darülfünun'a nazaran her bakımdan gerilemiş

---

⁶ *Üniversite Konferansları 1936-1937*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 50, s. 3-4.

durumdadır. Bugünkü parlak yapılarının örttüğü iç yüzü, çalışmaları ve eseri göz önünde tutulunca, ilk açılış nutkunu yapan rektörün ağzı ile Süleymaniye külliyesinin devamı olduğu ifade edilen bu müessesenin, Darülfünun'dan yüz sene, Süleymaniye külliyesinden dört yüz sene daha geri olduğu görülecektir. Bu gerilik ilim, ahlâk ve hukuk alanlarında göze çarpmaktadır. İlim alanında üniversite asrın ilim hayatına hiçbir eser, bir fikir, yeni bir görüş katamadığı gibi, yaptığı neşriyat çok kere en basit ve iptidai bilgilerin dışına taşmamakta ve bunların yazarları bazen Türk dilini dosdoğru kullanma nasibinden de mahrum bulunmaktadır".⁷

Devrinin üniversitesine açıkça taarruzu gösteren bu keskin ifadeler Nurettin Topçu'nun maarif davasıyla ilgili olarak 1968 yılında *Hareket* dergisinde yazdığı yazıları arasındadır. Felsefe doçenti olmasına rağmen üniversitede yer bulamayan Topçu'nun akademiye kızgınlığından kaynaklanan mübalağalı ifadeler olduğu iddia edilebilir, ama esas üzerinde durulması gereken Türk üniversitelerinin Topçu gibi bir doçente yer vermemiş olmasının nedenlerinin ne olduğudur. Üniversite denildiğinde özgürlük, fikir hürriyeti, tartışma, bilim ve fikir üretimi vs. gibi kavram ve deyimlerin hemen ileri sürüldüğü bir kurum akla gelmesi gerekmez mi? Üniversite, kendine özgü yapısı içerisinde bilim adamının bilimselliğinin yanı sıra yeni tartışmalar, yeni fikirler üretilebilecek atmosferi sağlayıp öğretim üyesinden bu atmosferde soluyup, atmosferi zenginleştirecek ve yeri geldiğinde dışındakilerin de kullanımına sunacağı farklı nefes vermesinin beklenildiği yer değil midir? Türk üniversitelerinin uzun yıllar bu anlamda kendinden beklenileni yerine getirdiği söylenebilir. Topçu'nun üniversitede yer bulamamasının nedeni açıkça bellidir; onun fikirlerinden dolaydır. Gerçi fikirleri onu akademi dışında kendisiyle benzer dili kullananların arasında da dışlanması ve görmemezlikten gelinmesi için yeterliydi. Akademik cemaatle dinî cemaatin onun karşısında gösterdiği tavır aynıydı.

Henüz birkaç üniversitenin olduğu yıllarda yazılmış Topçu'nun bu yazılarından yıllar sonra da üniversite tartışması açılan yeni üniversiteler, yeni uygulamalar veya yeni tasarımlarla tartışmanın kucağında bulmaktadır kendini. Topçu'nun sorularına benzer sorular ve tenkitler dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Akademi üzerine yazdığı makalesinde bir dizi analizden sonra Nur Vergin "Soruyu sormanın zamanı gelmiştir" der ve şu soruları sorar:

---

⁷ *Maarif Davası*, [7. Baskı], İstanbul, 2011, s. 153.

“Türkiye’de her gün açılan üniversitelerin bünyesinde academia niteliklerini haiz bir kurumsal yapılanma var mıdır? Başka bir deyişle, bunca bölüm, bunca enstitü, araştırma merkezi, dernek ve cemiyete rağmen çalışmalarını aynı bilimsel alanda yürüten kişilerin gerçek anlamda oluşturdukları bir bilim camiası teşekkül edebilmiş midir? Aynı sorunsallar çerçevesinde zihinsel çaba gösteren, bulgularını birbirleriyle tartışarak değerlendiren, hipotezlerinin anlamlılığını meslektaşları nezdinde ölçebilen, yaklaşım ve yöntemlerini karşılaştırma imkânını bulan ve ortak bir dile sahip insanların birbirilerini kıyasıya eleştirebildiği bir bilim topluluğu meydana getirebilmiş midir?”⁸

Bugünkü akademinin cevap vermekte oldukça zorlanacağı sorulardır bunlar. Nur Vergin’e göre üniversite hocasının da tatmin olması gereken bir “isteği” vardır ve bu “istek” onun mesleki faaliyetinin ve verdiği ürünlerin tanınması isteğidir. Bunların bir değer olarak teşhis edilip, kabul görmesi arzusudur. Cevaplanması gereken soru, Türkiye’de bilim adamlarının bu anlamdaki isteğinin karşılanıp karşılanmaması ile ilgili soru olmalıdır. Nur Vergin soru ve tespitlerinin ardından akademi dünyası ve öğretim üyelerinin durumuyla ilgili kanaatini şu şekilde belirtir:

“Bize göre, Türkiye’de bilim adamı olmayı seçmiş olan bireylerin tanınma isteğinin cevapsız kalışının temel nedeni, onu tanınma beratını verecek olan ve böyle bir beratı vermede tek meşru makamı teşkil eden teşekkül etmiş ve tanımlanmış bir bilim camiasının kurumlaşmamış olmasıdır. Bu nedenledir ki, meslek grubu tarafından kelimenin çoğu kez Hegelyen anlamıyla (bazen de amiyâne anlamıyla) tanınmayan Türkiye bilim adamı kendisini mutsuzluğa ve yabancılaşmaya sürükleyen bir çıkmaz içinde bulmaktadır.”⁹

Akademisyenin bu durumda olduğu akademiden farklı nefes beklemek daha doğrusu bir üniversite beklemek ne derece adildir. İlk üniversitemiz Darülfünun’u tarihten, son üniversitemizin ne olduğunu “google”den izlemek mümkündür.

BİRAZ DA ŞAHSİ TECRÜBE: YENİ AÇILAN BİR ÜNİVERSİTEDE AKADEMİK TECRÜBE YAŞAMAK

Bu tecrübeye akademik tecrübe adı vermek ne derece doğrudur, yazı okunduğunda karar vermek okuyucunun insafına kalmıştır. Üniversitede akademisyen olarak çalışabilmek uzun bir sürecin sonu; eğitim- öğ-

⁸ Nur Vergin, “Bilim Camiası ve Tanınma İsteği”, *Doğu-Batı*, Sayı 7, 1999, s. 54-55.

⁹ A.g.e., s. 57.

retim ve akademisyenliğin seçimiyle yollar uzadıkça uzuyor. Bir mecburiyet miydi, bir merak mıydı veya tanınmak, değer görmek için bir imkân mıydı? Bütün isteğim buydu, ilkinden liseye kadar bütün eğitim hayatım boyunca beni keşfedecek ve meraklı yolculuğumda bana rehberlik yapacak ufuk açacak bir öğretmen. Olmadı. Ancak *Ölü Ozanlar Derneği* filmi beni rahatlatmıştı. İdealimdeki öğretmen ve eğitim bir film sahnesi olarak gözümde canlanıp gitti. Öğretmen-öğrenci ve kurum, eğitim-öğretim içerisinde bir yerdediler. Üniversiteyi okurken öğretmenin, yerini öğretim üyesi aldı. Kalabalık sınıflarda şaşırtıcı bir şey olmadı, beni keşfetmesini ve meraklarımı gidermesini beklediğim akademinin soğuk sıralarını terk ettim. Sonuç; ortalaması düşük ve fakülteyi zor bitirmiş bir öğrenci portresiydi. Akademisyen olma şansım yok denecek kadar azdı. YÖK'ün yurtdışına burslu öğrenci gönderen sınavını olduğunu ilk defa duydum. Üniversiteye hazırlık kitaplarına aşina olmadığım için test edilen bir tarih bilgisi içinde yeterince donanımına sahip değildim. Bazı anlaşmaların maddelerini bilmiyordum, sınavı kazanamadım. Biz yarış bittikten sonra koşmaya almıştık. Yüksek lisans kazanamadığım bir üniversitede doktorayı bitirdiğimde şanslıydım, artık doktoram vardı. Ahmet İnam'ın metaforlarla çizdiği akademik dünyaya fizikî olarak girebilirdim. Bahçe, gökyüzü metaforunu metafor anlamından koparıp kelimelere yüklediğimiz anlamıyla düşündüğümde taşramızın üniversitelerine uygundu.¹⁰ Tarihçiydim ve sevinçliydim. Yedi yaşında varlığımı emanet ettiğim Türk varlığının üzerimdeki millî muhafazakâr ideallerini hâlâ taşıyordum. Üniversite tarihimizde yeni açılan üniversiteler dönemini tarihçi olmamdan dolayı Beylikler dönemine benzetiyordum, her şehir kendi çapında yeni bir kültür merkezi oluyordu. Ayrıca kurumsal anlamda erken olsa da bireysel anlamda merkezi üniversite standartlarını da aşabilecek tipler bulunuyordu taşrada.

Dilimizde rektör kim, dekan kim, bölüm başkanı kim gibi sorulara cevaplarla dolaşıyorduk. Taşra üniversitelerini "gecekondu üniversitesi", "tabela üniversitesi" tabiriyle sınıflandıranlara aşk olsun. Biraz yeni kurulma ve yapılanması bakımından gecekondu gibi görünüyor, ama unutmamalım ki o gecekondu ki kondukları yerlerde şu anda paha biçilmez binalar var. Şimdi ve gecekondu halkı yükselen apartmanların iyi katlarında yerini aldılar. Merkez üniversitelerinde çalışanların laf ara-

---

¹⁰ Ahmet İnam, "Akademisyen mi, Ak-Adam-İsyen mi? *Doğu-Batı*, Sayı 7, 1999, s. 145.

sında bu kadar da üniversitemi olur, bu kadar bölüm mü olur diye kendi aralarında dedikodu yaptıkları sohbetlere sıkça şahit olabilirsiniz. Buna rağmen bu kadar üniversite neden olmalı veya olmamalı meselesiyle ilgili tek bilimsel yazı okuduğumu söyleyemem. Böyle gerekçeleri akademik çerçevede oluşturulmuş bir yazı varsa okumaya talibim. Müşteki üslubuyla olmaması tercihimdir. YÖK veya eski üniversiteler akademik bir cevap versinler de bilelim. Öyle ya, üniversite kendisiyle ilgili yeniliklere de cevap verebilecek mekanizmaya sahip olması lazım.

Üniversiteler açıldıkça, üniversite meselesi gündelik dilin kurbanı olarak, haber veya dedikodu niteliğinde konuşuldu. Bir takım adamlar rektör filan oldu, neden oldular, nasıl oldular, neye göre oldular, rektörlük önemli bir iş midir? Öncekilerden alışılmış şekliyle şablon hazır. Bir rektörlük bir sürü daire. Derme çatma binaların içinde çekilecek sıkıntıların ardından yapılacak kampuslar, öncelikle daha öncekilerden alınan ilhamla ihtişamlı rektörlük binalarına kucak açıyordu. Valilik binalarından daha gösterişli olsa iyi olurdu. Teorik olarak aykırı fikirler üretebilecek kampus halkı böylece iyi idare edilebilirdi... Taşra bürokrasisi valiyi bile tanımayan merkezden atanan şehir içinde yeni bir yerleşim tesis eden bu garip statüdeki adamlara aşına değildi. Bunlar şehirlerin nüfusunu artırmış, şehir protokollerinin ön sırasına oturmuşlardı. Merkeze yakın yerler altına hücum şeklinde açıkta olan kadro alamamış olan öğretim personeline açıyordu. Unvan olsun, kadrolar dolsun. Bunların bir ayağı Ankara, İstanbul gibi büyük bir şehirde diğer ayağı gideceği üniversitede oluyordu. İlk fırsatta merkezde açılacak kadrolara geçmeyi düşünüyorlardı. Çünkü merkezden gelmişlerdi ne kendilerine sunulan imkânlar ne üniversite havasının oluşması gereken fiziki şartlar ne de ekonomik şartlar, taşranın tozlu yollarında yorulmaya değmeyecekti. Ayrıca puantaj sistemine bekleme sürelerine bir katkısı yoktu. Uzak yerlerde kadro bulanlar ise kendi yağlarıyla kavrulmaya mecburdular. Onlar da biliyorlardı kendisi dün şehir olmuş veya hiç şehirleşmemiş yerlerde üniversite adıyla binanlar kurulmasının ne anlama geldiğini... Ekmek parası ya da geçici bir şantiye havasını koklayacaklardı, ücretler de koklanacak havayla orantılı nispeten yüksekti. Şehirlerimizin fiziki şartların yanı sıra farklılıkları taşımaya tahammül edemeyecek sosyo-kültürel yapılarından dolayı gelişime ayak uyduramamışlardı. Bünyesine aldığı üniversitelerin de farklılıklardan ziyade benzerliklere talip olduğu şahitlerin huzurunda anlaşılmalıdır.

Bunlar beni çok ilgilendirmiyor, üniversiteden beklediğim şeyler belliydi. Bana sunulacak atmosfer önemliydi, fiziki imkânsızlıklara katlanılabiliyordu. Öğrencilerime belirli bir kitabı seçip ben okurum siz de yazarınız böylece okur-yazar olalım demeyecektim. Aksi takdirde ben de onlarda okuyup yazdığımızla kalacaktık. Derslerim katılmak isteyen herkese, tartışmaya, konuşmaya, sorulara açık olacaktı. Sınıfların en yüksek not alan öğrencileri “Siz okuyun veya söyleyin biz yazalım hocam, sınavda da sizin söylediklerinizi biz size yazarız böylece siz de söylediklerinizi unutmasınız” dediler. Derslerimin açık olma durumuyla ilgili heyecanımsa güvenlik engeline takıldı. Fakültemize yabancı bir fakülteden giriş asla olamazmış ve hatta bu fakültenin öğrencisi kimliğini unutması durumunda sınava bile giremiyordu. Sonradan anladım ki burada kimlik öğrenciden daha önemliydi. Gogol’un at arabasına binip giden burnu aklıma geldi, hemen benzetmeyi yaptım. Bir gün bir öğrenci kimliğinin kendi kendini göstererek içeri girdiğini, kimliğini yirmi kilometre ötedeki yurdunda unutmuş veya insanlık hali; kaybetmiş öğrenciyi ise güvenlikçilerin “girmen mümkün değil” şeklindeki direktmeleri karşısında ağlarken görebilecektim. Kendi öğrencilik yıllarımdaki başörtülü öğrencilerin kapıdan geri çevrildiklerindeki ağlamaklı durumları geldi aklıma. Durum anlaşılıyordu, iktidar kifayetsizliği yaşayanların kolayca başvurdukları önlem kendilerine verilen kontrol yetkisini en katı şekliyle uygulamaktı. “Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak!” dedim, çünkü yeraltlarında, kapalı ortamlarda, ikili görüşmelerde hep şikâyet, dedikodu vardı. “Durun dedim, bu böyle olmaz”, yazdım dilekçemi. “Mali İdari İşler” dairesinden alınan gönderilen bir cevapta -güvenlik işleri oraya bağlıymış- kimliğin ne kadar önemli olduğu anlatılıyordu. Aynı sırada demokrasi, özgürlük hak hukuktan bahseden bir nutuk atıldığına dair gaipten sesler duydum. O sırada cüzdanımla beraber kimliğimi kaybetmiş bir öğrencisini içeriye aldırılmayan öğretim üyesi arkadaşım, gözyaşlarını akıtan öğrencisini güvenlikçi noktasında sınava tabii tutuyordu. Mahkûmlarda buna benzer sınavlara tabi olur ya öyleydi işte. Henüz kurumsal anlamda fakülte üniversite yapısına resmîyetin dışında alışamamış fakültemizde öğrencilerin gasp edilen haklarını savunma konusundaki davranış biçimleri yeterince gelişmemişti. Güvenlik filan dediysek, ciddiye almayın; kurulduğundan beri tek bir olayın olmadığı, güvenlikçilerin öğrenci sayısındaki azlıktan dolayı öğrenciyle akrabalığa meyledecek kadar aşına olduğu bir ortamdan bahsediyoruz. Güvenliğin kendisinin bir güvenlik sorununa dönüşmesi ve çözüm bulunamaması... İş-

te bu ufak tefek gibi görünse de taşra üniversitesinin ruhunun vücut bulduğu alışık olunan uygulamalardandı. Dekanın güvenlikçiye söz geçiremediği bir fakülte örneğiydi burası. Akademik bir problem değildi, çünkü bu atmosferde problemin akademik olma imkânı olamazdı. Bunu akademinin problemi haline getirip yazılı hale getirme becerisi bize ait. Başka türlü manzarayı çizemezdim. Cangızbay, “tabela üniversitesi” derken yeni açılmış üniversiteleri şehrin büyüklüğünden küçüklüğünden dem vurarak anlamsız bulmuyordu O şu ifadelerle karşı çıkıyordu yeni açılmış taşra üniversitelerine: “Üniversite her mahalde veya kasabada kurulabilecek/kurulacak/kurulması gereken, diyelim, bir sağlık ocağı değildir. Şöyle de söyleyebiliriz: Üniversite, ancak farklılıkların bir arada bulunmasına tahammül gösterebilecek bir ortamda var olabilir; aksi takdirde üniversite kendi kendisini köreltir.” Anlık olarak kimliğini kart olarak beyan edememiş öğrencisine tahammülü yoktu bu tarz üniversitelerin.

Üniversite ve özgürlük... Ben akademik özgürlük filan deyince saç sakal ve kıyafet serbestisini anlayanlardanım mazur görün, memursun yeşil pasaportun filan var ek göstergen yüksek. Maaşı sormayın kusura bakmasın polislerle mukayese yapmak istemem, ama yeni başlayan bir polis memuruyla aynı maaşı alıyorum. (Pasaport şubesindeki bir polis memurunun yeşil pasaport almış genç bir öğretim görevlisinin ardından attığı “Bu genç yaşta nasıl yeşil pasaport alıyorlar, ben bunu dile getireceğim” nutku düşünerek, üzerine vazife olmayanı bir nutuk şeklinde irad eden polis memuruna ithafen bu mukayeseyi yapıyorum). Gece ve gündüz makine performansı ile girdiğim derslerden aldığım ücretle biraz artırıyorum gelirim... Öğrencilerin kaydolup ardından kalacak yer bulamadıkları için terk ettikleri şehrimde, yersizlik, yurtsuzluk ve benzeri imkânların zafiyetinden kaynaklanan mağduriyetimizin giderilmesi için üç yüz lira fazla para alıyorum. Akşam belli bir saatten sonra yolculuk yapmak için seyahat firmasının bulunmadığı bir yerdeyim. Çünkü şehir terminaline yabancı firma giremiyor. Bunun üniversitemizle ilgisi yok onu da mahallî güçlere yorun veya onların farklılıklara tahammülsüzlüğüne... Bir ilköğretim binası geçici fakültemiz. Bir sağlık ocağı, geçici olarak birlikte paylaştığımız odamız işlevini görüyor. Şehrin dışındaki fakültemize gelebilmek için geçirdiğimiz yol ve belediye otobüsünün yoldaki çukurları ıskalamak için yaptığı manevra maceralarını geçelim Bunlar karşılaştığımız fizikî şartlar. Sağolsun rektörümüzün hızı

kampus çalışmalarını bitirdi, ama kampusa gidecek yol olmadığı için taşınamıyoruz. Yolu kim yapacak? Bitmiş kampus soğukla, yağmurla karla ve rüzgarın uğultusuyla faaliyetini sürdürüyor. İşte burada yeni bir problem var yerel yönetici-siyasetçi ve üniversite arasındaki diyalogun yapısı üniversitenin en azından fizikî olarak yapılanmasını hızlandırmaya veya yavaşlatmaya yetiyor. “Be birader size Topçu’nun sözleriyle taarruz etmeyeyim de ne yapayım” diyesi geliyor insanın. Şöyle diyordu Topçu:

“Hukukî alanda üniversitenin yaptığı haksız tasarruflar yüzleri geçmiş bulunuyor. Hiçbir üstün otorite tarafından dışarıdan kontrol edilmeyen, muhtariyeti böylece derebeylik manasında kullanan üniversite bugün kadar ne bir heyet, ne devlet, ne de millet huzurunda mesuliyetlerinin hesabını vermiş değildir. Devlet içinde devlet yaşatan bu korkunç teşekkül, tam manasıyla despotik bir iktidar ile istediği şahıslara kapılarını açmış, istemediklerini müşterek menfaatlerin daima birlikte kimıldattığı ellerin işareti ile dışında bırakmıştır ve bunları tam bir fütursuzlukla yaparken en ufak bir korku, bir tereddüt, bir devlet ve millet huzurunda olmanın en ufak endişesini kendinde yaşatmamıştır. Allah’tan aldıklarını iddia ettikleri iktidarla istedikleri haksızlıkların hâkimiyetini yaşatan hükümdarlar ve tiranlar gibi bunlar da yeryüzünde hiç kimseye hesap verme lüzumunu bir an bile duymamışlardır”.¹¹

İfadeler biraz sert oldu. Yumuşatmak için belirtelim ki 45 yıl önce yazılmış bu yazının tortularını üniversitenin tamamıyla attığı söylenemez. Elbette yaşadığımız bu sıkıntılar ve sorgulamamız gereken şeyler de yazımın başından beri belirttiğim gibi beni ilgilendirmiyor. Yazmak 1 puan, 0,50 puan, 3 puan; puan da puan diyerek yazmak çok ağırıma gidiyor. Kendimi puan toplayan dilenci gibi hissediyorum. 6 puan isteniyormuş doçent olabilmek için, ama bunu YÖK istiyormuş. YÖK’ün jüri diye atadıkları ise bu puanın iki katı puan toplamadan girenlere pekiyi gözle bakmıyorlarmış. Yabancı ve indeksli dergilerde yayımlanmış makaleler bir kitap büyüklüğünde pardon bir kitap değerinde puan getiriyormuş. Esas ağırıma giden de makaleyi kitapla eşdeğer görmek. “Memleketin ve üniversitenin kitap iştiyakı büyüktür. Bu iştiyakı fazıl profesörlerimizin ilim kaynağı dileriz ki, her yıl biraz daha kanıtsın”¹² diyordu seksen yıl önce bir rektör. (Kanıtsın bakalım üç puan alır. Kanıtmak; bir işin üzerine çok düşmek). Oysa ben fakülteye başladığımda

¹¹ Topçu, *a.g.e.*, s.155.

¹² *Üniversite Konferansları*, 1941-1942, s. 8.

hoca olarak birçok kitabı olan insanları tanıdım. Şimdi iki puanlık, beş puanlık, on puanlık hocalarla performans ölçümü yapmak zorunda kalıyorum. Benim gibi hesap kitap yapamayanlar için puan biriktirmek zor. Baktım; birçok yazı yazmışım. Bunlar puan getirmiyormuş; alan dışı, alan içi, alana uzak, alana yakın, gibi tasnifler varmış. Yayıncı arkadaşlarım yaz dedikçe, akademide bir karşılığı olmayan, bir alana dâhil edilmesi zor, puansız yazılar yazmışız. Oysa ben kitaplar yazıp, okunmasını istiyordum. Kitap yayınlamanın bu ülkenin akademilerinde medya kanalıyla veya popüler konularla ilgisi olmadığı zaman takdir edilecek bir karşılığı yok. Ne kitap tanıtımı, ne kitap tenkidi yapacak doğru dürüst akademik bir çevre yok. Yapılsa da bildiğim kadarıyla puan getirmiyor. İyice anladım ki akademik darlık okumanın ve yazmanın önündeki engellerden. Alan dışı yazı puan getirmediği gibi alan dışı okumanın da bir anlamı yok. Yok oğlu yok! İşte tam bu buhran içerisinde durup düşünürken son YÖK tasarısı yeniden üniversiteleri gündeme getirdi. Tasarı tasarlandıktan sonra bizlere sunulmuştu. Bu nezaketi görmemezlikten gelemezdim. Tasarıya baktım doğrudan ben değil, ama unvanım bu tasarıda önemli tasarı nesnesi olarak duruyordu. Doçentliğin ne kadar önemli olduğunu hatta profesörlükten daha önemli olduğunu anladım. Biraz kahrettim başka yoklukları da düşünerek ve yok olası YÖK dedim.

YENİ YÖK TASARISINA HAZIR MISINIZ?

YÖK tasarısı tartışmaya açıldıktan sonra üç defa yenilerek sonunda Ocak 2013 tarihli tasarısı olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na verildi. İlk halinden itibaren tartışmaya açılmış olması tasarının zaaflarının giderilmesini mümkün kılıyordu. Bu tasarının hangi gerekçelere dayalı, hangi ihtiyaçtan doğduğu hangi akademik kriterlere dayalı olarak yapıldığı ve esas aktörlerinin kim olduğu bilinmezler arasındaydı. Tasarı metninin ana hattını üniversite idaresi ve rektörlerin nasıl atanacağı konusu oluşturmaktadır. Doğrudan iktidar ve üniversite arasındaki münasebetlerle ilgili bir alan... Elbette evrensellikte sıkça söz edilen bu metnin söylemine yansıyan dünya üniversitelerini dikkate aldığı konusundaki iddiaların pek tutarlı olmadığı söylenebilir. Ama ilk üniversitemizden beri arkasına sığınılan gerekçe her ülkenin kendi şartlarına göre üniversite sisteminin değişik şekilde yapılmış olmasıdır.¹³ YÖK en azından doğrudan üni-

¹³ *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*, Derleyen: E. Hırş, Cilt II, İstanbul, 1950, s. 751-752.

versitelerin belirlemesi gereken kararların belirleyicisi olarak kurumsallaşmış ve bu gücünü de yeni yasa tasarında üniversitelere dağıtmak yerine daha da güçlendirmeye çalışan bir yükseköğretim kurulu mevcut. Kurulduğundan beri yapılan varlığının meşruiyeti üzerinde yapılan tartışmalara rağmen iktidarını esas sahibi olan üniversitelerle hâlâ paylaşma niyetinde olmadığını gösteriyor, ama rektörlerin mutlak otoritesini tırpanlamaktan yana. (YÖK'ün yükseköğretimin yaygınlaşmasında ve kurumsal gelişimindeki katkısı inkâr edilemez. Evrensel üniversite mantığıyla düşünüldüğünde meşruiyetinin problemlili olması bu gerçeği görmezden gelmemizi gerektirmiyor.)

Bence tasarıya üniversite olmanın esas şartı olarak; “Üniversite gösterişli rektörlük binalarından önce üniversite olabilmek için kütüphane kurmak mecburiyetindedir” şeklinde bir şart getirilmelidir. Özellikle taşra üniversitelerine bu şart açıkça beyan edilmelidir. Çünkü üniversite gösterişli rektörlük binalarından önce kütüphane merkezine oturtulmalı böylelikle iptidailikten kurtulmalıdır, fakat üniversite yapılanmasında eskiden beri bunun aksi bir çizgi görülür. Rektörlük binaları üniversitenin cazibe merkezini oluşturmuştur. Bu tarz bir yapılanma 19. yüzyılda belirginleşen vilayet binalarının etrafında tavaf eden şehir yapısına benzer. Eski vilayet binaları şehrin, etrafında tavafı üzerine kurgulanmıştı. O devir geçti. Üniversite de tavaf merkezi kütüphane olmalı, ama çoğu üniversite de kütüphane olmadığı veya kütüphanenin üniversite için bir anlamı olmadığı için rektörlük binasının ihtişamı bütün yapıyı gölgeler. Bu durumda kütüphanecilerinin hoşuna gidecek üniversite idarecilerininse hoşlanmayacağı bir deyim kullanabiliriz: “Kütüphane üniversitenin kalbidir”¹⁴ diyordu Chicago Üniversitesi Rektörü Harper 1903 yılında. Bu rektöre göre “Üniversitenin kütüphaneye olan ihtiyacı her şeyden üstündür. Kütüphane üniversitenin kalbidir veya kalbi olmalıdır”. Bu ifade Amerika'nın ciddi üniversitelerindeki yaygın kanaate işaret ediyor. 1873'te, Harvard Hukuk Fakültesi Dekanı “Kütüphane hariç, her şeyin yerine başka bir şeyin kaim olabileceğini veya hatta bundan sarfınazar edilebileceğini, fakat kütüphanesiz bir fakültenin en mühim karakteristiğini ve hatta hüviyetini kaybedeceğini” söylüyordu. Bunun için Amerikan'ın şöhretli üniversiteleri muazzam paralar harcayarak büyük koleksiyonlar oluşturmuştu. Milli Kütüphane'nin kurucusu Adnan Ötü-

¹⁴ Elmer M. Grieder, “Kütüphane Üniversitenin Kalbidir”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt V, Sayı 2, 1956, s. 93.

ken, pek hoşuna gittiği anlaşılan bu deyimle Türkiye üniversitelerini test ettiğin de içler acısı durumla karşılaşıyordu.¹⁵ Bence kalbin yanına bir de beyin eklenmelidir. O zaman bazı istisnalar hariç bizim üniversitelerimizde olmayan veya işlevsel anlamda ciddiyeti olmayan kütüphanelerin durumu bir sürü beyinsiz, kalpsiz üniversite örneği mi olur? Kütüphanenin olmadığı yerlerde rektörlük, rektörlük binası, tabii olarak rektör yardımcıları ve dekanlar beyini ve kalbi oluştururlar. Üniversite halkı onların etrafında tavaf eder. Burada kütüphanenin beyin ve kalbiyle rektörlük arasındaki beyin ve kalp farkına dikkat çekerim. Mesela yeni tasarıyla vergi rekortmenini üniversite yönetimine sokanlar birçok rektörün sonradan aklına gelen kütüphane meselesini YÖK emriyle vergi rekortmenine hallettirebilirler. Veya vergi rekortmeni kütüphane ne işe yarar deyip yerine para kazanıp rekorunu yenileyebileceği yapılardan mesela, paralı yüzme havuzu veya otoparktan yana tavır koyabilir. Arıza çıkaranlar olursa sözleşmelerini gözden geçirebilir. Amerika'da bile olmuş burada neden olmasın. Orada toplumsal düzeni eleştirmeye yeltenen hocalar işadamlarının denetimindeki yönetim konseyleri tarafından aniden düzen dışı bırakılmışlar.¹⁶ Kütüphanenin varlığı, özellikle taşra üniversitelerinde memurluk yapmaktan başka iş olmadığı için, yani araştırma yapacak kütüphane olmadığı için, araştırma görevliliğinin gereklerinden araştırma kısmını yerine getirebilmek için şehir dışına çıkmak zorunda kalan araştırma görevlilerini ehilleştirebilir. Böylece bürokratik mesailerini de aksatacak izin ihtiyaçları kalmaz, bu mesailerinin bitiminde üniversite kütüphanesine gidebilirler. Tabii üniversite kütüphanesi memur mesaisine tâbi değilse. Bir şehirdeki üniversitenin niteliğini test etmenin yollarından biri de kütüphanenin yanı sıra şehirde kitapçı-yayıncı olup olmadığıdır. Çünkü kitapçıları faaliyet alanı olarak yoğun fikri hayatın canlı olduğu şehirleri ve üniversitelerin komşuluğunu tercih eder.¹⁷ Kitapçıların vitrinlerini şehrin üniversitesinde okutulan kitaplar ve hocaların yayınladığı kitaplar süsler. Bu tür kurumlar yoksa o şehrin üniversitesini tabelaları ve idarecileriyle birlikte kendi haline bırakmak lazım.

---

¹⁵ Adnan Ötüken, derginin yukarıda adı geçen derginin aynı sayısında Elmer M. Grieder'in makalesiyle aynı başlık altında bir makale yazmıştır. Adnan Ötüken, "Kütüphane Üniversitenin Kalbidir", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, s.104-106..

¹⁶ C. Charle-J. Verger, *Üniversitelerin Tarihi*, [Çeviren: İsmail Yerguz], Ankara, 2005, s.118.

¹⁷ Robert Escarpit, *Edebiyat Sosyolojisi*, [Çeviren: Ali Türkay Yazıcı], İstanbul, 1968, s. 88.

Tasarıda üzerinde durulması gereken düzenlemelerin arasında doçentlik sınavının evrensellik ve insanilikle bağdaşmayan yönlerinin değiştirilmesi yönünde bir adım görünmüyor. Mesela adeta ilköğretim müfettişlerinin öğrenci teftişin andıran mülakat sisteminin dünyanın hangi üniversitelerinden örnek alındığı konusu açık değildir. Daha doğrusu doçentlik mülakatlarında şahit olunan yüzlerce örnekten insan onurunun rencide edilebildiği durumların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yeni tasarıda özellikle vurgulandığı üzere niyet evrensellik ve önde gelen dünya üniversitelerine benzemekse, acaba bu tarz bir mülakat sistemi dünyanın neresinde hangi üniversitelerde uygulanmaktadır? Doçentlik tezi üzerinden yapılacak bir savunmanın adil ve insanî tarafları bulunmaktadır, ama nereden sorulacağı belli olmayan soruların karşısına çıkan bir doçent adayı, jüri üyelerini benzer bir sorgulamaya tabi tuttuğunda jüri üyelerinin dahi pekâlâ sınavdan olumsuz görüş alması mümkün ve tabiidir.

Bu tasarıyı hazırlayanlar -ki onlar muhtemelen Osmanlı tarihi üzerine yazdıkları tezlerini İngiltere’de veya Türk edebiyatı veya Türkiye’de ilköğretim sorunları üzerine yazdıkları tezlerini Amerika’da çalışmışlardır- eğer kolejde öğrenmedilerse yabancı dil öğrenmek için yurtdışında kaç sene harcadıkların şüphesiz bizden daha iyi bilirler. Ayrıca merkezî yabancı dil sınavlarından yeterli puanları alanların ilgili dille ilgili durumlarını da bizden daha iyi bilirler. Puanların düşürülmesi ve bir defaya mahsus olması makul görülürken son iki yıl son üç yılda bir yenilenmesi gereken sınava puanlarıyla ne amaçlanmaktadır? Öğretim üyesi bütün mesaisini sınavdan iyi not alabilmek için mi harcayacaktır. İki yılda bir aynı stresi yeniden mi yaşamak zorundadır? Doçentlik için gerekli olan 65 puanı alan 70 puan aldığı zaman ilgili dille ilgili problemini tamamıyla halletmiş mi olacaktır. Öğretim üyesine merkezi dil sınavı dünyanın neresinden hangi üniversitelerini taklit ederek alınmıştır. Elbette sınav olmaz çünkü öğretim üyesinin yabancı dil bilmesi tabiidir. Akademik çalışmaya başladığında istenilen kriterler arasındadır ve bu yüksek lisans doktora aşamalarında sınavlarla test edilir. Almanca öğretim yapan üniversitede Almanca, İngilizce öğretim yapılan yer de İngilizce bilgisi seviyesi aranması tabiidir. Doktora girişte dil kriteri koyduğunuzda ilgili kişi yaşının müsait zamanlarında bunu öğrenir öğrendiğini de kullanır. Siz 50 yaşına kadar dil sormadığınız adamdan, yirmi yıldır üniversitede çalışıp ders verirken dil sormamışsanız, gecikip de

doçentliğe müracaat etmediyse akademisyen olmaya niyet etmiş çocuklarıyla dil kurslarına gitmeye başlamasına imkân tanımış olursunuz. Ömrünü dil öğrenimine verir. Sonunda bir puan az aldım, iki puan kaldıydı şeklinde yürür durur. Bir yandan da tuhaf sesler duyabilir “Sen 65 aldın, helal olsun yabancı dil sana kurban olsun! Doçentte olursun, profesör hayli hayli olursun. Sen 63,750 aldın, sen koç gibi kurban oldun, az biraz daha çalış, kuzu gibi kalanlar var. Bu sistem polis veya asker olmak için gerekli boy kilo ölçülerini aklıma getirdi birden. Boyun 1.64, sen askeri okula giremezsin biraz basket oyna. Boyun 165 sen askeri okula girersin belki ileride daha da uzarsın. (Allah yıllardır birkaç puan etrafında işini gücünü bırakıp takıntılı bir hayatı yaşayanlara sabır versin).¹⁸

Doçentlik müracaatı ve jürilerin oluşması cevapların gelişmesi bir yılı aşan bir süreye yayılmaktadır. Doçentliği alanların beş yıl bekleme süresi ise orduda rütbe beklemeyi andırırken, doçentliğe müracaat edebilmek için de beş yıl bekleme süresi getirilmek istenmektedir. Maksat tecrübeyle öğretim üyesi statüsünde profesör ve doçentle aynı pozisyonda olan, aynı dersleri verebilen, doçentlik harici jüriye girebilen yardımcı doçentlik nasıl bir statüdür. Bir bakıma yardımcı doçentlere verilmiş haklar olarak görülebilir bunlar. Doçent olduğunda beklemesi gereken sürenin beş yıl olmasının anlamı nedir? Bu süre yalnız doçentlik jürilerine girebilmesi için tecrübe edinmesine dönük müdür? Tecrübenin puanlama sistemi içerisinde bir anlamı var mı ki beklemenin makul bir gerekçesi olsun. Onlarca üniversite açılmış ve kadroları boşken akılla mantıkla bağdaşmayan bekleme tasarısının gerekçeleri nedir? Öğretim üyesi açığının sık sık gündeme geldiği bir zamanda bekleme sürelerini ileri sürmek yükseköğretime hangi pratik çözümleri getirecektir. Bu tür bek-

---

¹⁸ Konuyu uzatmamak için sadece Kadir Cangızbay'ın “kepazelik” olarak gördüğü yabancı dilde öğretim yapan üniversiteleri ve yabancı dilin amaç haline getirilmesiyle ilgili kanaatini veriyorum. “Bilim için yabancı dil, kendi içinde bir amaç olamaz. Zira bilimsel bilgi üretimi aynı zamanda dilde de bir üretimi gerektirdiği gibi, bilimsel bilginin aktarılması da dilin en fazla kullanılması ve dile en fazla hâkim olunması gereken bir süreçtir. Bizim doğrudan, çıplak gözle gördüğümüz, dünyanın dönmekte olduğu değil, hareket halinde olanın -doğma ve batma şeklinde- güneş olduğudur; aslında dönenin güneş değil de dünya olduğu ise, ancak kavramlarla anlatılabilir ve de kavramlar göstererek anlatılmaz, dille anlatılır. Dolayısıyla da dile şiiirden bile daha fazla muhtaç olunan saha bilimdir: Bilimsel bilginin aktarılmasının, kendisine en çok hâkim olunan, kendisi en iyi bilinen dille yapılması, sadece tercihe şayan, yani tercih edilmeyebilecek de bir şey değil, yapılan işin tabiatından kaynaklanan bir mecbûriyettir”

[olcayakademia.blogspot.com/.../universite-uzerinekadir-cangzabay_].

leme süreleri kadro çokluğunun bulunduğu merkezi üniversitelerde zaten istenmektedir. Bu tür uygulamaların üniversiteye bırakılması hatta doçentlik sınavlarının bile üniversiteler tarafından yapılması beklenirken sistemi zorlaştırmanın akademik niteliğin artışıyla ne gibi katkıları olacaktır. Bundan birkaç yıl önce taşrada kadroyu teşvik için doçentlikten profesörlüğe geçişi üç yıla indirmeyi düşünenler, Türkiye de ne oldu kadrolar mı doldu da birdenbire tam tersi bir fikre düştüler. Öğretim elamanlı maaşlar konusunda sıkıntı içindeyken, YÖK başkanının 2012 sonbaharını işaret ederek verdiği iyileştirme müjdesi başka bir sonbaharı beklemeye başladı, Akademik niteliğini artırabilmek için gerekli yeterli ödenekler yerine, gündelik hayatın idamesiyle uğraşan öğretim üyesi durmadan tasarlandığı tasarılar nasıl bakabilir. Ülke gerçekleriyle bağdaşmayan, yeni sistemlere sürüklemeye dönük tasarıların memleket menfaatleriyle ne derece bağdaştığı, evrensellik açısından ne gibi katkılar sağlayacağı konusunda tasarıları hakkında tartışma bekleyen kurumların tasarılarının tartışmaya değer olup olmadığı ve tartışma alanı olarak belirledikleri sitelerine yansıyan yüzlerce mailin niteliğinden anlaşılabilir.

SONUÇ

Akademisyenin sesi haklı veya haksız bir mutsuzlar ordusunun çılgınlıklarına benzeyen uğultu gibi geliyor bana. Bu uğultulara biz de dâhil olmuş olduk. Akademik mutsuzluk iyiye işaret değil, bu akademiden ancak maraz doğar. Maraz doğmaması için, İşimizi yapalım, ders saatinde derse girelim, ücretimizle şimdilik idare edelim ve şükretmeyi ihmal etmeyelim bu ücreti alamayanlar da var onları düşünerek nefis terbiyesi yapalım. Nefis terbiyesiyle puan hesabı yapalım. Aldığımız puanlarla akademik derecemizi bir basamak yükseltebiliriz ve ücretlerimiz de yükselir. Bunu düşünelim hesabımızı kitabımızı bu şekilde ayarlayalım. Devir kitap devri değil. Dijital kütüphaneyi tercih edelim, kütüphane konusunda ısrar etmeyelim. Sıkıntılar gelir geçer dert etmeyelim. Bekleyelim!

Not: Ocak 2013'te Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulan YÖK tasarısında müşteki olduğumuz bazı konuların değişmiş olduğunu öğrendik. ▽

